

Артур Гудманян,
доктор філологічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри англійської мови
технічного спрямування № 1,
Національний технічний університет
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
<https://orcid.org/0000-0002-5234-1726>
м. Київ, Україна

Ірина Струк,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу,
Національний авіаційний університет
<https://orcid.org/0000-0002-8128-0205>
м. Київ, Україна

Фонографічні форми негритянського та гуцульського діалектів: перекладознавчий аспект

Black English Vernacula and the Hutsul dialect: a translation approach to phonographic level

Анотація. У статті розглядаються труднощі відтворення діалектів одних з найяскравіших взірців української та американської літератури кінця XIX століття та початку XXI століття – творів Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльберрі Фінна» і напрацювань Марії Матіос «Солодка Даруся», «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», які віддзеркалюються у мові письменників головним чином на фонографічному рівні, а також пошук подібних рис у різних культурних площинах та відтворення такої лексики у перекладах. Проведений аналіз фонографічних рис афро-американського вернакулярю та гуцульського діалекту підтвердив гіпотезу про дотичність/подібність діалектичних форм і дозволив виділити спільні та відмінні риси, які б послуговували гарною основою для пошуку адекватних еквівалентів у мові перекладу. Зокрема, до найбільш частотних форм афро-американського діалекту ми віднесли редукцію звуків на початку та у середині слова, редукцію двох останніх приголосних, вилучення звуку [r] та шва [ə], підміну кінцевого буквосполучення ng на n, заміну голосного звуку іншим голосним, заміну фрикативного [ð] на вибуховий [d], підміну негативного префіксу in- на on-, лабіалізацію інтердентальних фрикативів [θ] на [f], використання апокопа, палаталізацію, опущення ненаголошеного звуку, дифтонгізацію голосного звуку [e] → [ei], вилучення ненаголошеного складу на початку та у середині слова тощо. До

ключових рис гуцульського діалекту віднесли такі: підміну голосного звуку [a] м'яким приголосним [e], підміну частки ся звуком [u], пом'якшення шиплячих [ж], [ч], [ш], диспалаталізацію [ц] та [с], перехід м'яких приголосних [т'], [д'] у [к'], [г'], чергування звуків [ц] ([ч]), [в] ([б]), [н] ([к]), редукцію звуків у ненаголошених складах, використання голосних переднього ряду [e], [i] замість [a] після м'яких приголосних тощо. Порівняльний аналіз українського та американського текстів дозволив простежити перекладацькі рішення під час передачі фонографічного рівня діалектного мовлення та запропонувати власні варіанти перекладу.

Ключові слова: культура, спільні й відмінні риси, перекладацькі рішення, Марк Твен, Марія Матіос, переклад.

Summary. The article discusses issues in translating Maria Matios' novels "Sweet Darusya", "The Russky Woman", "Mother Marica, the Wife of Chrystofor Columbus" and Mark Twain's novels "The adventures of Tom Sawyer" and "The adventures of Huckleberry Finn", one of the most conspicuous works of the 19th and 21st centuries American and Ukrainian literature, and how the authors dealt with the challenges posed by the specific nature of dialectal locutions on the phonographic level. The main part of the article gives frequent phonographical features of the Black English Vernacula: reduction of the beginning or middle sound in the word, two final consonants reduction, omission of the [r] and [ə] sounds, substitution of the final ng for n, substitution of the fricative [ð] for explosive sound [d], substitution of the negative prefix un- for on-, labialization of the laminodental fricatives [θ] / [ʃ], use of apocopic form, palatalization, omission of unstressed syllables, diphthongization of some stressed vowels [e] → [ei]. There is also a review of the most frequent phonographical features of the Hutsul dialect, namely: substitution of the vowel sound [a] for soft consonant [e], softness of hushing sound [ж], [ч], [ш], substitution of the particle ся for sound [u], depalatalization of [ц] and [с], substitution of soft consonants [т'], [д'] for [к'], [г'], consonant alternations of the sounds [ц] ([ч]), [в] ([б]), [н] ([к]), weakening, shortening or disappearance of vowel sounds in unstressed positions, substitution of front row vowels (such as [e] and [i]) for soft consonants. The authors carried out the comparative analysis of the American and Ukrainian texts and their translations to determine the inventory of means employed by the translators to convey unique colloquial manner of expression by the characters including our own version of dialect translation.

Key words: culture, common and distinctive features, translator's decisions, Mark Twain, Maria Matios, translation.

Вступ. Дослідження висвітлює труднощі відтворення діалектного мовлення. Проблема відтворення таких висловів так чи інакше цікавила теоретиків перекладу: про неї писали М.К. Грабовський, А.Г. Гудманян, М.М. Любімов, І.В. Матковська, О.М. Медвідь, В.Д. Радчук, О.В. Ребрій, Я.І. Рецкер, І.В. Струк, О.І. Чередниченко, О.Д. Швейцер, М. Моріні, П. Ньюмарк, М. Пертегелла, Е. Кліфорд Ландерс та інші. Однак докладно розглядався лексичний, граматичний та синтаксичний рівні, а фонетичний – згадувався лише

побіжно. Крім того, описувалися методи відтворення у перекладі таких видів стилістичних висловів, які належать до лексичних просторіч, і практично не розглядалось питання щодо особливостей відтворення стилістично знижених висловів, які належать до територіальних та соціальних діалектів. Гострота цієї проблеми пов'язана з тим, що, безумовно, як територіальні, так і соціальні діалекти залишаються надзвичайно затребуваними пластами у мові людей. Хоча діалекти переважно існують в усній формі, вони можуть реалізовуватися і в письмовій мові, особливо в художній літературі. Для досягнення в тексті перекладу комунікативного ефекту, який зумовлюється текстом оригіналу, перекладач зобов'язаний зберегти всі тонкощі мови героїв.

У світлі викладеного вище вважаємо за необхідне проаналізувати питання відтворення стилістично зниженої лексики засобами іншої мови в аспекті проблематики перекладу мовних одиниць діалектного походження. Крім того, вважаємо за необхідне розглянути різні типи діалектів, які трапляються в українських та англійських художніх творах з метою пошуку дотичних орфографічних або фонографічних рис задля вирішення проблеми добору адекватного відповідника у мові перекладу. Тож, для аналізу вибрали найскравніші приклади мовного вираження – гуцульський діалект та негритянський діалект, адже їх застосування вельми частотне в художній літературі, а тому і становить інтерес для нашого дослідження. У нашій роботі ми також зацентували увагу на дотичних рисах діалектів різних культурних площин з метою пошуку найбільш очевидних та зрозумілих рис для цільового читача. Дотепер немає єдиної думки щодо того, який підхід до перекладу фонографічного рівня є правильним, це питання не отримало достатнього висвітлення у перекладознавчій науці та залишається відкритим, тому ми вважаємо за потрібне також провести дослідження з цього питання та запропонувати власне бачення перекладу фонографічного рівня діалектного мовлення.

Методологія та методи дослідження. Методика дослідження має комплексний характер, який полягає у використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, відповідно до мети та завдання розвідки. Метод *спостереження* дозволив отримати інформацію про фонографічні особливості негритянського та гуцульського діалектів. Метод *синтезу* використовували з метою звести проаналізовану інформацію у цілісну систему. *Контекстуально-інтерпретативний метод* уможливив формування націотворчого потенціалу фонографічних стилізацій та їх реалізації в мові протилежної мовної культури вихідної мови. *Компонентний аналіз та класифікаційний метод* використовувалися для

визначення основних класифікаційних параметрів фонографічних одиниць та їх смислового значення з подальшою проєкцією на дотичність/подібність різного роду діалектів на фонографічному рівні. *Контекстологічний метод* передбачав вивчення фонографічних одиниць різних типів діалектів в умовах застосування на рівні цитат та їх культурного латентного змісту. *Аналітичний метод* використовувався для створення логічної композиційної структури тексту нашої роботи. Також ми вдалися до порівняльно-перекладознавчого аналізу вихідного і перекладеного текстів. За допомогою порівняльного методу ми співставили фонографічні одиниці діалектного мовлення англійської мови з тими ж одиницями українськомовної версії та навпаки. Використовуючи цей метод, ми порівняли фонографічні риси негритянського та гуцульського діалектів та спробували провести між ними аналогію, встановити і змодельювати принципи перекладу загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для логічного розподілу діалектних лексем на гуцульський та негритянський ми вибрали твори американського письменника Марка Твена та української письменниці Марії Матіос, які свідомо та стилістично вмотивовано використовують слова для визначення соціальної ролі та територіальної приналежності своїх персонажів. Розпочнемо з творчості Марка Твена та специфіки його мовного стилю, оскільки, виходячи з гумору фронтиту, народних переказів та особливостей простонародної мови, письменник спромігся перевтілити звичні слова в особливі смислово-змістові мовні елементи, які потребують ґрунтовного розуміння та осмислення. Вагомою частиною художньої авторської стилістики виступають діалектні одиниці, що позиціонуються письменником як художній засіб.

Особливу цікавість у семантичній структурі романів становлять фонографічні одиниці діалектного мовлення, що слугують своєрідним «ключем» у розкритті мовленнєвих образів представників афро-американського вернакуляру. Важливо визнати наявність у творах письменника двох діалектів – «чорного» та «білого», оскільки спорадичні фонографічні вкраплення елементів мови чорних рабів у мові білих людей покликані відтворити низький рівень культури і моралі останніх. Наприклад, серед персонажів, дії яких гідні осуду, можна виділити злочинців з пароплава «Вальтер Скотт», Короля та ледацюг з Бріксвілла. Автор використовує в їхній мові елементи діалекту «чорних»: ледацюги з Бріксвілла вживають фонографічну аномалію *гвиуе*, яка трапляється лише у мові рабів. Теж саме можна сказати про палаталізацію у мові Короля та ледацюг з Бріксвілла, яка також належить чорношкірим злодіям на «Вальтері Скотті».

Тож, загалом, до характерних фонетичних рис афро-американського діалекту (докладніше див. І.В. Струк [13]) належать такі: (1) вилучення закінчення, котре включає у себе приголосні звуки, редуковані апострофом – d (len') [18, с. 35] та слова із кінцевими звуками x (ax → ask) [18, с. 34], n (hearn → heard) [18, с. 193] тощо; (2) редукція звуків на початку та у середині слова: 'bout [19, с. 77] → about, w'y → why [18, с. 32]; (3) вилучення звуку [r] та шва [ə], наприклад: mo' (more) [18, с. 33], sho' (shore) [18, с. 33], fust (first); (4) підміна кінцевого буквосполучення ng на n: talkin' [18]; (5) заміна голосного звуку іншим голосним, наприклад: – e/o (fer [18, с. 33] → for); (6) редукція двох останніх приголосних, особливо якщо закінчуються на [t] або [d]: nex', [19]; (7) заміна фрикативного [ð] на вибуховий [d], наприклад: dar (there) [19, с. 165], de (the) [19, с. 15], та (8) підміна негативного префіксу un- на on-, наприклад: oneasy (uneasy) [19, с. 32]; (9) лабіалізація інтердентальних фрикативів [θ] на [f], breff [19, с. 110] → breath; (10) використання так званого «Eye dialect», що означає допущення неправильного написання слів, наприклад: becase [19, с. 35] – because [bɪ'keɪz] тощо; (11) використання апокопа, тобто відсікання кінцевого приголосного звуку: child → chile [19, с. 56] тощо; (12) палаталізація, наприклад: k'yer [19, с. 56] → care, (13) gwune (рідко gwineter) → go, (14) заміна thr на th, особливо перед [u] або [o], наприклад: thoo [θo] → through [19, с. 181]; (15) унікальна дефісна форма that-air [19, с. 193] → that there, (16) архаїчна графема kiver [19, с. 194] → cover, (17) унікальна медіальна редукція s'I [18, с. 193] → says I, s'e [18, с. 194] → says he, (18) ритмічний повтор звуків sh-she [19, с. 194] → says she (19) подвійна редукція 'n' [19, с. 34], (20) опущення ненаголошеного звуку, наприклад: 'bove, 'way, b'longs, b'lieve, k'leck; (21) дифтонгізація голосного звуку [e] → [ei], наприклад: one-laigged, dey, (22) збереження архаїчної вимови oi → [aɪ], наприклад: p'int, (23) вилучення ненаголошеного складу на початку та у середині слова, наприклад fraid → afraid [19, с. 195]. Показово, що найбільш частотним функціонуванням діалектів на фонографічному рівні творів Марка Твена є редукування звуків, котрі становлять у творі «Пригоди Тома Соєра» – 19%; «Пригоди Гекльберрі Фінна» – 34% від загальної кількості фонетичного субстандарту. Вилучення кінцевого звуку – «Пригоди Тома Соєра» – 14%; «Пригоди Гекльберрі Фінна» – 28% від загальної кількості фонетичного субстандарту; використання «Eye dialect» у творі «Пригоди Тома Соєра» – 11%; «Пригоди Гекльберрі Фінна» – 16% від загальної кількості фонетичного субстандарту; підміна голосного звуку іншим голосним у творі «Пригоди Тома Соєра» – 9%; «Пригоди Гекльберрі Фінна» – 11% від загальної кількості фонетичного субстандарту;

вилучення звука [r] у творі «Пригоди Тома Соєра» – 4%; «Пригоди Гекльберрі Фінна» – 10% від загальної кількості фонетичного субстандарту. Найменшу кількість елементів представлено у заміні фрикативного [θ] на [f] та палаталізації лише у творі «Пригоди Тома Соєра» – 1%; «Пригоди Гекльберрі Фінна» – 1% від загальної кількості фонетичного субстандарту. Автор відтворює риси південно-західного діалекту у мові арканзаських пліткарок. Більшість випадків фонографічних одиниць є гапакс легоменон, тобто спорадичними та унікальними. У своїй сукупності становлять 1% від загальної кількості фонографічних відхилень від норми представлених у творі «Пригоди Гекльберрі Фінна».

Проведений кількісний аналіз частотності фонетичних кластерів унаочнює домінування таких особливостей діалекту, як вилучення та редукція звуків. Звідси, виходячи зі статистичного підрахунку діалектних одиниць фонографічного рівня, які превалюють у творах, можемо припустити, що пошук схожих за смыслом та формою діалектичних одиниць дещо полегшить їх підбір та використання у перекладах, до прикладу, україномовних текстів.

Продовжимо нашу розвідку інформацією про мовотворчість Марії Матіос. Фольклорна та письменницька діяльність Марії Матіос знайшла своє відображення у наукових розвідках низки вітчизняних дослідників, таких як: Н.М. Бербер, А.Ю. Бовт, Т.А. Гармаш, В.В. Грешук, Ю.В. Грицай, О.Ю. Зелінська, Ж.В. Колоїз, Т.А. Мислива, Н.Г. Пирога, К.М. Селіверстова, С.І. Сидоренко, Т.Н. Тищенко, Т.Л. Хомич, С.А. Цікавий, М.В. Цуркан, С.Т. Шабат-Савка, А.В. Штефан тощо. Це і не дивно, оскільки письменниця вміло «гармонізує своє художнє слово з промовою мешканців невеликого буковинського села, які, як і їхні предки, географічно, історично, соціально, психологічно, ментально живуть у пограничному світі, що формує особливі характери, спосіб життя, мислення та мовлення» [11].

У своїх творах письменниця використовує говір галицько-буковинської групи південно-західного наріччя української мови (гуцульський діалект) [4]. Після прочитання та аналізу частотності використання діалектних одиниць визнаємо, що гуцульський діалект також має домінуючу кількість фонографічних одиниць проти граматичного рівня, що було б цікавим досвідом добору фонетичних особливостей та перенесення їх у мову перекладу. Тут розуміємо, що, наприклад, раб Джім або його білошкірий друг-утікач у творах Марка Твена не можуть розмовляти одним із полісько-слобожанських говорів. З іншого боку, такий вибір може означати відмінність від субстандарту, що має специфічне мовне забарвлення та відіграє важливу роль у тексті перекладу. Отже, пошук та співставлення

спільних та відмінних рис лише краще допоможе відтворити авторську картину світу.

Українські дослідники (наприклад, В.В. Грещук [2], М.П. Лесюк [5], В.І. Сотникова [12]) спробували скласти цілісний пазл і запропонували різні підходи до визначення фонетичних рис гуцульського діалекту, які ми дещо доповнимо, виходячи з воєнної прози Марії Матіос «Солодка Даруся» (пер. англ. Михайло Найдан “Sweet Darusya: A Tale Of Two Villages”) та двох повістей у перекладі Юрія Ткача та Павла Онуфрика «Москалиця» (“The Russky Woman”) та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (“Mother Marica, the Wife of Chrystofor Columbus”).

Отож, серед гуцульських діалектних фонетичних одиниць виділяємо такі як: підміна голосного звуку [а] м'яким приголосним [е] (жель) або [і] (зав'язав); підміна частки *ся* звуком [и] (любитиси); пом'якшення шиплячих [ж], [ч], [ш] (чекали), що передається на письмі заміною голосних літер **е, а** на **є, а** також у на **ю, є / ъи, о / ъо, и / і** тощо: *Хоч ти мені трохи й свояк, але якась ви така фамілія, чоловіче, що ліпше її не мати, вибачей мені на слові* [7]; диспалаталізація [ц] та [с] (вдовицу, дес); перехід м'яких приголосних [т'], [д'] у [к'], [г'] (двацікь); чергування звуків [ц] ([ч]), [в] ([б]), [н] ([к]); пом'якшення шиплячих звуків (шос / «щось»); редукція звуків у ненаголошених складах (ка / «каже»); голосні переднього ряду [е], [і] замість [а] після м'яких приголосних: *...або розведіть коняків з водою та й влийте у рот конєчя* [7]; відсутність мовного композиту після приголосних у дієслівних формах: *Чули'сте, кумку, нечиста сила в селі завелася* [7].

З огляду на цікавість з лінгвістичного погляду фонографічних рис гуцульського діалекту як комплексу виняткової національної та мовної картин світу письменника розширимо аналіз цього параметра на інших прикладах. Розпочнемо з цитати твору «Солодка Даруся», оскільки сам перекладач твору досить чітко та зрозуміло охарактеризував труднощі, які виникали, та змалював рішення і першочергові перекладацькі завдання. Якщо коротко, основна ідея – зберегти поліфонію голосів персонажів. Розглянемо нижчеподану цитату з твору «Солодка Даруся»: «– Чуєте, Марусько, щось **таке ся робить** з нашими людьми у **цему** світі, що гаразду нізвідки не видно і кінця-краю їхньому дуренству також не видно» [16, с. 55]. – “Listen, Maruska, what's **happenin'** with our people in this here world, where's you don't sees harmony from nowhere, and you can't sees no end to their foolishness” [16, с. 55]. Перекладач наголошує, що важливо не зупинятися на кожній одиниці окремо, а продемонструвати, що мова україномовних персонажів не є літературною, а тому не має

бути такою англійською. У результаті спостерігаємо підміну перекладачем буквосполучення *ng* на *n* (пор. *take ся робить – what's happenin'*), що є характерною рисою афро-американського вернакулярю. І хоча перекладач залишає без перекладу нелітературний діалектизм *цему*, однак віддає перевагу мовним відхиленням на інших рівнях, що також є виправданим та доречним.

У творі Марії Матіос «Москалиця» виділяємо таку цитату:

«– Слухай, **Баси**, ти був там у тому Києві, видівся з такими людьми... а-ну, **кажи-ко** нам, що то далі з Україною буде?» [8]; – “Listen, **Vasi**, you were there in that Kyiv, you met with all those high-class people... **c'mon**, tell us, what's going to happen to Ukraine” [20, с. 55].

У перекладі Юрія Ткача та Павла Онуфрика для відтворення діалектної одиниці фонографічного рівня знайдено вкрай цікаве рішення: номінація *кажи-ко* обіграна розмовною скороченою формою *c'mon* (come on) у такий спосіб, що неформальний еквівалент передає мовну особливість речення, надаючи читачеві натяки латентного характеру про наявність фонографічної стилізації в тексті оригіналу. Тоді як фонографічний контраст, що виступає у чергуванні звуків [в] та [б] та зникненні звуків після наголошеного складу в кличній формі власного імені – *Баси* (Василе/Василю), знаходить своє відображення лише в доборі фінального звуку *Vasi* та сприяє адекватному відтворенню фонографічної одиниці, хоч і викликає помилкові мовні асоціації.

Пам'ятаючи про те, що в афро-американському вернакулярю фонографічний рівень найбільше представлений редукуванням звуків, то такі варіанти здаються найбільш вигідними у світлі передавання діалектних характеристик на різні культурні площини. **Скажімо**, така цитата з твору Марка Твена «Пригоди Гекельберрі Фінна» могла б бути перекладена шляхом використання дотичних діалектних форм, пор.: “Ole missis she tole me I got to go **an' git dis water an' not stop foolin'** 'roun with anybody. She say she spec' **Ma'rs** Tom gwyne to ax me to whitewash an' so she tole me go 'long an' 'tend to my own business – she 'lowed she'd 'tend to de whitewashing” [19, с. 19]; – «Старий міссіс, він сказали, **шо'я 'шов прям'** за водою і ні з ким не зупинявся балакати. Він говорили, **м'аса** Том буде кликати тебе білти, і веліли мені нічого не слухати і робити свою справу, а з забором він самі разберуться» (переклад наш – А.Г., І. С). Діалектні одиниці в залишку також можна передавати за допомогою різних відхилень на рівні інших мовних рівнів, як, **наприклад**, граматичного – *старий міссіс, він говорили, він самі разберуться*, оскільки зберігається важливість передавання соціальної та територіальної приналежності персонажів твору.

Висновки з дослідження. Ми розглянули різні фонографічні показники негритянського та гуцульського діалекту на основі творів Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльберрі Фінна» і напрацювань Марії Матіос «Солодка Даруся», «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба». Порівняльно-перекладознавчий аналіз текстових цитат та їх українських і англійських перекладів посприяв формуванню класифікації різних фонографічних форм, що дало змогу відшукати дотичні сторони різних культурних площин, які можуть послужити перекладачам і дослідникам для формування адекватних підходів до перекладу національно-культурних одиниць. Зокрема, до найбільш частотних форм афро-американського діалекту ми віднесли редукцію звуків на початку та у середині слова, редукцію двох останніх приголосних, вилучення звука [r] та шва [ə], підміну кінцевого буквосполучення ng на n, заміну голосного звуку іншим голосним, палаталізацію, опущення ненаголошеного звуку, вилучення ненаголошеного складу на початку та у середині слова тощо. До ключових рис гуцульського діалекту віднесли такі: підміну голосного звуку [a] м'яким приголосним [e], пом'якшення шиплячих, диспалаталізацію [ц] та [с], перехід м'яких приголосних, чергування приголосних звуків, редукцію звуків у ненаголошених складах тощо.

Порівняльний аналіз українського та американського текстів дозволив простежити перекладацькі рішення під час передачі фонографічного рівня діалектного мовлення та запропонувати власні варіанти перекладу.

Аналіз авторського стилю з чітко вираженими мовними особливостями свідчить про великі перспективи подальшого дослідження фонографічного рівня різних діалектних одиниць як унікальних мовних елементів, що для еквівалентного відтворення потребують значної уваги до перекладознавчих підходів, базованих на вторинних текстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуцульські говірки: Короткий словник. НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича / уклад. Г. Гузар, Я. Закревська та ін. Львів, 1997. 230 с.
2. Грещук В.В. Гуцульський діалект у мові сучасної української літератури. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. 2012. Вип. 32. С. 214–219.
3. Гудманян А.Г., Струк І.В. Відтворення фонографічних аномалій діалектного мовлення в перекладі (на матеріалі творів Марка Твена та їх перекладів українською й російською мовами). *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса : «Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 52–55.

4. Енциклопедія Сучасної України. URL: <http://surl.li/cnwvwm>.
5. Лесюк М.П. Фонетична та граматична архаїка гуцульського говору української мови. *Волинь-Житомирщина*. 2015. № 26. С. 134–140.
6. Марк Твен. Пригоди Тома Соїєра. Пригоди Гекльберрі Фінна / пер. І. Стещенко, В. Митрофанова. Київ : Веселка, 1990. 496 с.
7. Матиос М. Солодка Даруся. URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=15283>.
8. Матиос М. Москалиця. URL: <http://surl.li/cnwvvp>
9. Матиос М. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба. URL: <https://www.litmir.me/bd/?b=221645>.
10. Пирого Н.Г. Фразеологічне новаторство Марії Матиос (на матеріалі роману «Солодка Даруся»). *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія «Лінгвістика і літературознавство»*. 2010. Вип. 23, Ч. 3. С. 388–394.
11. Сидоренко С.І. Поликультурний мир роману Марии Матиос «Солодка Даруся» в оригіналі і руському перекладі. *Przestrzenie Przekładu*. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019. Р. 83–96.
12. Сотникова В.І. Гуцульський говір у повісті Гната Хоткевича «Довбуш». *Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского*. Том 1 (67). № 2. 2015. С. 67–71.
13. Струк І.В. Відтворення мовних аномалій у художньому перекладі (на матеріалі мовлення персонажів романів Марка Твена та їх перекладів) : дис. канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2016. 246 с.
14. Штефан А.В. Діалектичні фразеологізми в романі Марії Матиос «Солодка Даруся». *Український світ у наукових парадигмах*. Харків : ХІФТ, 2020. Вип. 7. С. 197–198.
15. Штефан А.В. Відтворення південно-західного мовного колориту в романі Марії Матиос «Солодка Даруся». *Філологія XXI століття*. Харків, 2020. С. 89–91.
16. Naydan M. Approaches to translating the style of Maria Matios' novel Sweet Darusya. *Стиль і переклад*. 2014. Вип. 1. С. 277–287.
17. Matios M. Sweet Darusya: a tale of two villages / transl. by M. Naydan, O. Tytarenko. New York City : Spuyten Duyvil, 2019. 203 p.
18. Mark Twain. The adventures of Tom Sawyer. New York : Oxford University Press, 2007. 238 p.
19. Mark Twain. The adventures of Huckleberry Finn. PA. : The Pennsylvania State University, 1998. 204 p.
20. Matios M. The Russky Woman; Mother Marica, the Wife of Chrystofor Columbus / transl. by Y. Tkach and Paulo Onyfruk. Melbourne : Bayda Books, 2011. 121 p.